

Jiří Wolker

POHÁDKY

O knihaři a básníkovi

(1921)

Toto přihodilo se velmi dávno a dávno v městě, položeném po obou březích veliké řeky.

Řeka byla široká a rozdělovala město na dvě části. Na jedné straně bylo plno vil, paláců a překrásných budov, ve kterých bydleli veselí a šťastní lidé. Stále jen se potřebovali veseliti, neboť se obávali, aby jejich radost se neumenšila. Denně pořádali slavnosti na zelených trávnících kolem mramorových soch.

V té bohaté čtvrti bydlel i básník. Psal veselé a rozkošné verše, které byly s oblibou čítány na všech zábavách. Všichni páni, paní a slečny jej znali a vážili si ho, protože je nesčetněkrát rozveselil svými radostnými knihami.

Druhá polovice města za řekou nebyla ani zdaleka tak krásná jako prvá. Podobala se polodoutnajícímu ohništi. Černé baráčky vysazovaly do ulic zažloutlé okenice jako řadu špinavých zubů a doškové střechy, mnohde dřevě, chvěly se pod každým nárazem větru, který se do nich obořil.

Zde bydlelo mnoho a mnoho lidí, daleko víc než za vodou. Nebyli sice všichni smutni, ale byli velmi unaveni, neboť každý měl mnoho starostí a práce. Mezi nimi bydlel i bledý knihař Bertin se svou nemocnou ženou. Oba dva se měli tuze rádi a na důkaz své lásky měli za okny postaveny dva květináče s modrými a červenými květy, které si navzájem o své chudé svatbě darovali.

Stalo se, že v krásné a bohaté čtvrti měla zase býti pořádána slavnost. Tentokrát to bylo ku počtě překrásné slečny, která bydlela v zámečku u řeky.

Tato slečna byla tak veselé stvoření, že skutečně bylo umění ji ještě více rozveseliti. Ale přece ten nesnadný úkol vzal na sebe básník a rozhodl se, že napíše tak šťastnou a veselou knihu, jakou ještě nikdy nenapsal.

Chtěl ji na slavnosti také předčítati a na konec ji věnovati veselé slečně. Doufal totiž, že tak se ona do něho zamiluje, že si jej vezme a on že vymění svůj krásný byt nad zeleným sadem za ještě krásnější zámecké komnaty nad řekou.

Sednul si tedy milý básník ke knize a psal a psal. Dva dny před slavností byl s knihou hotov ke své plné spokojenosti.

Taková kniha ještě nikdy nebyla napsána, řekl si. Jistě způsobí nevídaný rozruch. Stanu se nejslavnějším a vezmu si za ženu krásnou slečnu s rozkošným zámekem nad vodou. Jest to moje nejdokonalejší dílo; proto nebudu už ode dneška více psát; hodno velikých básníků, aby přestali tenkrát, když napsali své nejlepší.

I nadepsal ještě knize nadpis:

„Radost nad radost a všechno je radost“

a šel se projít, nemysle už pranic na verše, rýmy a podobné rebusy, kterými si dříve lámal hlavu.

Veselá knížka zatím ležela na jeho stole, a věřte, že tenkrát musila být hodně veselá, ať si to, co se přihodilo později, vykládáme jakkoli.

Když se básník vrátil z procházky (chodil pod okny veselé slečny), učil se svoji knihu zvučně přednášeti. Sám se usmíval nad svou vlastní radostí, vypíjeje přitom po řadě syrová vejce, aby jeho hlas byl šťavnatý a jásavý jako obsah knihy.

Přitom však se stalo, že listy knihy častým obracením se trochu pozohýbaly a pokroutily, což mělo za následek, že básník se rozhodl dáti si knihu svoji svázat, aby jako dar vypadala co nejúhledněji.

A tak přišla veselá kniha do styku se smutným knihařem, který bydlel za řekou.

Přinesl mu ji tam básníkův sluha s přesným rozkazem, jak má býti svázána, do jaké kůže a jakými písmenami. Měla býti hotova do příštího rána a odevzdána v domě básníkově.

Knihař Bertin vše přislíbil a byl rád, že má tak dobrou práci; věřil, že mu bude dobře zapláceno, čehož chudák velmi potřeboval, neboť jeho žena, — jak už jsem se zmínil, — byla těžce nemocna. Dal se do vázání s velikou chutí a bedlivostí, mysle na všechno, co bude moci pro sebe a pro nemocnou pořídit, až dostane peníze. Myslí si na hrnek teplého mléka, na chléb, který voní jako otevřené nebe, na máslo a vajíčka, na radost, s kterou to položí své ženě na postel, a na první ruměncem jejího zdraví, který jí vstoupí do tváře.

Byl již skoro večer, když končil. Na nebi stály černé mraky a v dusné ulici seděli po práci lidé na nízkých stoličkách. Nic si ani nepovídali. Jen se dívali na houstnoucí tmu a na své děti, které tiše si vykládaly o bouřce, dešti, hromničkách a samých takových věcech, o kterých si děti rády vypravují, když zdaleka hřmí a tíha ticha po prvé se zachvěje uprášeným větrem.

Žena knihařova zatím ležela na nízké posteli a trpěla. Veliká bolest pozvolna se jí prolamovala od nohou k srdci. Umučenýma očima visela chvíli na obrázku Panny Marie, který měla nad ložem, a chvílemi na okně, za nímž mávaly červenomodré květy do černé oblohy. Chtěla říci, že má strach, že je jí velmi těžce, ale neosmělovala se, neboť její muž měl teď něco důležitějšího na práci. Vázal knihu pro básníka.

Když byl Bertin hotov, rozveselil se nadmíru. Nikdy se mu práce tak nepovedla. Spěchal honem, aby svou radostí potěšil i nemocnou.

„Hleď,“ — pravil — „jaká krásná kniha! Svázal jsem ji, — jak nejlíp umím. Nikdo mi nemůže nic vytknout. Podívej se, — má milá!“

Nemocná se podívala a usmála se z hlubin bolestí. Věděla, že by ho zarmoutila, kdyby se neusmála. Věděla, že by sama byla ještě nešťastnější, kdyby se neusmála.

Bertin položil jí knihu na postel.

„Svázal jsem ji tak krásně, miláčku, protože jsem si myslel, co ti koupím; až dostanu za práci odměnu. Počkej, počkej, — zítra nebo pozítří budeš zdravá jako ryba a v neděli půjdem tancovat na Svatou Horu.“

Ale oči nemocné se propadaly stále víc, jako dva oblásky, hozené do moře.

„Jsi smutná a nemoc tě bolí,“ — řekl Bertin a přemýšlel, jak by ji potěšil.

„Přečtu ti tuto knihu, — jistě je velmi veselá, když má nadpis: Radost nad radost a všechno je radost. Chceš poslouchat?“

Žena přisvědčila. Doufala, že tím zbaví se jeho pátravého pohledu, který by nakonec přece jen prohlédl smrtelnou bolest, která se usidlovala pod jejíma očima.

Bertin rozsvítil žlutou svíci.

Usedl na pelest a četl.

Ano, — byla to knížka velmi veselá! Každý by se byl smál, kdo by ji předčítal na nějaké veselíci. Ale toto byla černá jizba se žlutou svíci, — umírající žena a bledý knikař Bertin. Smrt se přibližovala na nemocnou ze všech stran pokoje. Měla tvrdé a kostnaté ruce. Když se nemocné dotýkala, bolelo ji to strašlivě, ale ta sebou nepohnula, nezakřičela, — neboť nechtěla postrašiti muže, který jí četl veselou báseň, aby ji potěšil. Nerozuměla už ani slovům, ani řeči, ani básni samé, neboť ta kniha byla psána pod jiným sluncem, než bylo její. Rozplynula se v nic před tváří tohoto života. Rozuměla jenom, že její muž jí chce potěšit a ona že zemře a udělá mu tím bolest.

A Bertin četl a četl. Plamen svíce se zohýbal a venku burácelo. Bertinovi začalo se srdce chvěti, když se zablesklo. Knižka stávala se v jeho ruku skleněnou a průhlednou; viděl přes ni na bolestivě rozšířené oči své ženy a počal se obávati více a více. Utrpení ženino přetévalo pomalu i na něho, neboť bylo ho více, než ho ona sama mohla snést. Kniha byla vázána v jeho ruce a písmena proměňovala se v slzy. A přece četl radostnou báseň jí pro potěchu, pláče mezi řádky, zmítán strachem, co se stane, až ji odloží.

Kniha byla mezi nimi a na ní kupily se bolesti obou.

Kniha klesla tíhou Bertinovi v ruku, když dočetl.

Žena byla mrtvá.

Zemřela, aniž mu to prozradila, neboť neměla odvahy vědomě jej zarmoutiti.

Bertin zaplakal. Plakal tak, jak pláčou chudí: s otevřenýma očima, potrhávaje tiše rameny.

Noc přešla.

Ráno přišel si sluha básníkův pro knihu.

„Je již hotova?“ tázal se.

„Ano, — již jsem ji udělal,“ odpověděl Bertin, podávaje mu ji, neboť ji přes celou noc držel v ruce.

Sluha ji vzal a odešel, zanechávaje ubohého knihaře v opuštěnosti.

Básníkovi se vazba zalíbila. Bude to pěkný dar, řekl si, — a zvlášť, když já ji pěkně přečtu.

Potom, obléknuv se do nejlepších šatů, odebral se na slavnost, neboť byl právě čas.

Ve velké dvoraně byla shromážděna velká společnost. Nechyběl nikdo z příslušníků krásné čtvrti. Dámy v bílých hedvábných šatech mizely ve svých vlastních parfumech. Pánové v černých, vyžehlených fracích usmívali se na všechny strany. Sluhové v bohaté livreji probíhali zástupem a činili každému všecko pomyšlení, jen aby mu bylo co nejpohodlněji.

Slavnost začala hudbou a ohňostrojem.

Ach, ta hudba, — ach, ten ohňostroj! Všichni vzdychali rozkoší a připadali si jako andělé. Jen jedna slečna byla trochu mrzutá, protože se jí zvrtil podpatek, který byl příliš vysoký.

Ale nejlepší mělo teprve přijít.

Básník s nejveselejší básní na světě.

Básník si stoupl do neodolatelného postavení a začal. Věděl: toto všechny přemůže.

Ale co se stalo!

Básník jasně nasadil hlas, — ale při třetím verši se mu zlomil. Četl..., četl, — ale nepoznával své básně.

Veselá báseň se změnila.

A přece! Vždyť to byla tatáž písmenka, tatáž slova a tytéž věty. Ale vše docela jiné, než když to psal. Bylo to prosáklé smutkem a utrpením. Byla to báseň smutná a těžká jako ulice, ležící za druhým břehem. Umírající ruce se jí protahovaly, zoufalé oči jí prosily. A na konec opuštěný člověk v ní seděl sám se svou samotou.

Chtěl posluchače rozjařiti a zatím oni se rozplakali. Jejich slzy chřestily jako okovy.

Však tito lidé nesnesli svůj pláč. Zrcadla, rozvěšená v síních, ukazovala jim, že jsou při něm škaredí. Nesnesli svůj pláč, protože byl škaredý.

Vstali ze svých míst a odcházeli.

„Nechceme slyšeti takové hrozné věci! Nechceme bolest, nechceme bídu!”

Kdo nejdřív křičel a nejdřív odešel, byla slečna ze zámku u řeky. A s ní odešly i všechny básníkovy naděje na lepší pobyť.

Proto se velice rozzlobil.

„Já jsem napsal jinou báseň!” křičel. „Moje báseň byla jedna radost. To mi ji pokazil knihař, ke kterému jsem ji dal vázat. Dám potrestati toho ničemu.”

Básník dal zatknout knihaře, že pokazil jeho nejkrásnější báseň.

Četníci přivedli jej od mrtvoly k soudu. Protože básník měl známost se soudci, odsoudili soudcové knihaře k doživotnímu žaláři. Bertinovi to bylo jedno. Zlhostejněl ke všemu po smrti své ženy. Jen říkal:

„Jsem sám na světě.”

Uvěznili jej ve vysoké věži. Nikdo k němu neměl přístup. Jen kousíček nebe viděl a to bylo za mřížemi jako on. Ráno mu přinesl žalárník džbán vody a kus černého chleba. Jeho vazačské stroje mu pobrali a zabavili. Nechali mu jen jednu knihu: Písmo svaté. Nikdo ji nechtěl koupit, protože byla vetchá a stará. Dali mu ji do vězení.

Bertin neměl tedy nic mimo čtyři holé stěny, prýčnu, džbán, stůl a knihu. Jeho život byl smutný jako sněhová pláň.

„Všichni na mě zapoměli," myslil si a plakal. Potom ale chytil knihu a četl. Četl dlouho a dlouho, po celé dny, protože neměl nic jiného na práci. A protože byl nešťasten, tak Bůh sestoupil do té knihy a laskavě se podal jeho očím a srdci.

Bertinovi bylo lehčeji.

„Už nejsem sám," šeptal si. „Bůh je se mnou."

Jedenkrát se začal usmívat a velká radost usadila se mu v prsou.

Lidé si myslí, že jsem sám a smuten, a já zatím se raduji. Měl bych jim to napsat, — třeba by se z toho potěšili. Napsal bych jim báseň o zdi, stolu, prýčně, džbánu a své ženě, která nezemřela. Jak by také mohla zemřít, když mě tolik milovala!

Ale Bertin neměl papír, na který by napsal báseň. Jediný papír, který v cele měl, byl papír bible a ten byl hustě potištěn písmem svatým.

Bertin trpěl nečinností. Knížku už nečetl, protože ji celou měl v srdci. Chtěl papír a chtěl psát. Třeba kouskem cihly, která se udrovila se zdi.

Jednou ráno se probudil a nebe bylo krásné jako na Vzkříšení. Bertin otevřel Písmo svaté a hle, — papír na něm byl čistý a bílý.

Slovo boží ustoupilo slovu lidskému.

Bertin byl rád. Mohl psát. A psal svými žilnatými rukama o všem, co jej potěšovalo. Na každý arch napsal jednu básničku. Každou básničkou, zdálo se mu, že přibývá více světla do jeho vězení. Když měl básniček více, vyhodil je zamřížovaným oknem ven a ty se rozletěly jako motýlové-běláskové nebo jako ptáci zpěváci do celého kraje.

Jak se vznášely, tak zvolna i padaly. Jeden tu a druhý tam. Klekaly si k nohám unavených dělníků a modrookých vojáků. Sedaly si k nemocným dětem a osamělým lidem a každému nesly potěšení. Nebyly to veselé básně, byly to prostičké básničky, ale na konci každé stálo nějaké slavné slovo a všichni, jakmile je přečetli, hned přestali se mračiti nebo naříkati.

A kniha Bertin psal a psal, až celou knihu popsal. Tu si řekl:

Dnes odejdu ke své ženě a políbím ji na čelo a na ústa.

Když mu druhého dne ráno žalárník přinesl vodu a chléb, — už ho tam nebylo. Marně pátral po východu, kterým by byl unikl. Sestoupil na zem tak zázračně, jako pán Ježíš vystoupil na nebesa.

Toho dne zemřel onen básník, který nepsal od těch dob, co se zařekl, že psát nebude. Zestárl velice onou divnou příhodou na slavnosti, že se mu ruce tolik trásly, že v nich ani pera nemohl udržet. Měl

slavný pohřeb a jeho přátelé vzpomínali všech jeho minulých zásluh. Nad jeho kamenným hrobem byly proneseny pohřební řeči.

Všichni věřili, že umřel.

A proto také umřel.

O milionáři, který ukradl slunce (1921)

Na světě žil jeden ohromný milionář. Stalo se, že shromáždil ve svých rukou všechno bohatství zemské. Nebylo nic, čeho by si nemohl popřát. Bydlil v nejkrásnějším zámku a všichni lidé mu sloužili.

Ale ubohý milionář byl nemocen. Jeho nemoc nebyla ani tak zlá jako odporná. Po celém těle rostly mu hnusné žluté vředy, které přes den mokvaly a v noci děsně pálily. Byla to škaredá nemoc, — tak škaredá, že až sám milionář se za ni styděl a proto hleděl ji ukrýti do šatů z jemných látek a do postelí s hedvábnými poduškami.

Jeho jmění ustavičně rostlo, ale jeho nemoc rostla také. Byla obava, že vyrážka zastihne oči. Toho se boháč nejvíce bál. Mohl-li dobře zakrýti všechna místa na svém těle, — toto bylo jediné, které musilo zůstat nepřikryto, chtěl-li žít, vládnouti a vydělávati.

Nemocný milionář rozhodl se, že si zavolá lékaře. Doposud se žádného neptal na radu, ba žádného k sobě ani nepřipustil, neboť nechtěl, aby se někdo dověděl, jak je ubohý ve své podstatě. Obával se, aby lidé, kteří mu záviděli jeho ohromné štěstí, — nezaradovali se nad jeho nemocí a necítili se šťastnější než on. Usuzovalť, že maje nejvíce peněz, musí mít i nejvíce štěstí. Ostatní lidé tak usuzovali také, vzhlížejíce na jeho krásné šaty, automobily a pohodlí.

I zavolal si nejlepšího lékaře a řekl mu: „Pane lékaři, — prohlédněte mě dobře a poradte, co mám dělat, abych se uzdravil. Moje nemoc je tak odporná, že se o ní nesmí nikdo dovědět. Proto zajisté prominete, když vás po vaší lékařské prohlídce dám popraviti. Nevěřím žádnému člověku, — tím méně lidskému jazyku. Historie o králi Midasovi naučila mě býti důslednějším než on. Ostatně vaší ženě bude vyplácena přiměřeně vysoká pense z mých pokladen a vaše děti vystudují na mé útraty.”

Lékař zpozoroval, že udeřila jeho poslední hodina. Neboť smrtící síla tohoto muže byla ohromná. „Mé životní síly kvapem prchají,” pravil dále milionář. „Jednejte rychle!”

Svlékl se a stanul před ním nahý, podobaje se zpola rozmačkané housence a zpola vykotlanému zubu.

Lékaře zachvátil hnus. Jak k tomu přijdu, myslil si, abych byl k vůli jeho vředům zabit, — já, který jsem docela zdravý. Každý člověk má moc usmrtili druhého člověka. Má-li ji on, — budu ji mít i já. Dobrá, — poradím mu lék, který mu přijde zatraceně draho.

„Milostivý pane," řekl, „znám lék pro vaši chorobu. Je tím lepší, že jedině vy si jej můžete opatřit. Vy potřebujete slunce. Ale ne jen trochu, kterou dostávají almužnou ostatní, — vy potřebujete slunce celé. Máte ohromné jmění a myslím, že i slunce můžete za ně snést s nebeské bání do svého paláce. Když se s ním sám na nějaký čas uzavřete, když sám budete zblízka účasten jeho blahodárné dobroty, — vyjdete ze sluneční lázně nejen úplně zdrav, ale i nesmrtelný. Je to jediný lék, který vám mohu doporučit. Neboť na vás se sešla choroba celého světa. Slunce pak je zdraví celého světa."

Milionář lékaři uvěřil. Jak by neuvěřil člověku, který byl krok před smrtí. Jenom se ještě otázel:

„Nevíte, jak může být slunce drahé?"

„Slunce je drahé všem lidem. Možná, že jednomu je lacinější."

Když lékař domluvil, byl odveden a popraven. Vdově byl doručen šek na slušnou sumu, sirotkům zánovní školní knihy, dvě zcela zachovalá pravička z kanceláří milionářových a pouzdro na držátka s nápisem:

Uč se, synu, moudrým býti!

Milionář zatím přemýšlel, jak sundati co nejlaciněji slunce.

Dal zbudovati ohromná lešení. Sta inženýrů vystavěla velkolepý jeřáb. Stavitelé pracovali na plánech budovy, do níž mělo býti sneseno slunce a uzavřeno s milionářem a jeho vředy.

Miliony dělníků ze všech zemí světa mlátily kladivy; ne proto, aby sundali slunéčko, ale aby uživila ženu a děti.

Jedné noci, která byla temnější než zatvrzelé srdce, — sundali lidé milionářovi slunce s oblohy, spustili je do ohromné budovy a uzavřeli železobetonovými zdmi s ocelovými pláty.

Ani jeden paprsek neunikal.

Na světě byla tma a milionář se radoval, že se mu vše povedlo. Potmě ani Bůh nepozná, myslil si, — že slunce je pryč. Já zatím stanu se nesmrtelný, — a kdo mi potom co může! Nezůstane jen při slunci! Odsesu i všechny hvězdy a přidám je do svých pokladů. Budou moje, jako jsou moje cenné papíry, uložené v bance „Ego". Brzy se stane, že nebude nic, co by nebylo mým. Koupím si i Pána Boha a udělám ho svým tajemníkem. Budu mladý, krásný, nesmrtelný a nejbohatší. Kdo mi odolá? Mohu znásilnit zemi jako ženu a ona bude ráda, že je znásilněna, — neboť ženy mají rády silné a neurvalé muže. Hip-hip!

Zatím lidé se probouzeli ze sna. Tuze se divili, že slunce už nesvítí. Na nebi trčela jen veliká, červená rána, kterou hasiči a natěrači marně se snažili uhasit anebo zastřít. Lidé se shlukovali a křičeli:

„Kde je slunce? Kdo nám sebral slunce?"

Strážníci s elektrickými svítilnami dělali pořádek. Byla to těžká práce! Lidé byli jako bezhlaví a marně bys je byl napomínal k tichosti anebo k rozchodu.

Milionář dal rozsvítit všechna světla. Stotísíc lustrů plálo na nárožích, v kavárnách, barech a kabaretech. Na předměstí svítily tři smutné lucerny a na dědinách vytahovali ze zpráchnivělých truhlic hromničky a dívali se uděšeně na sebe.

Nastal zmatek, který podporovali černí netopýři, kteří přilétali neznámo odkud.

Nevěstky na ulicích byly už umdlelé, neboť noc trvala příliš dlouho.

Milionář počítal: až se uzdravím, budu vyrábět ze slunce sirky „Helios“, mast na opáleniny „Slunín“ a vše, co se dá. Šikovný člověk může lehko zbohatnout. Jak jsem rád, že na to nepřišel nikdo přede mnou.

Ale lidé ve městech byli víc a více zmateni. Naráželi na sebe jako poplašený dobytek.

Proto dal milionář vylepiti plakáty a sepsati úvodníky do novin.

KONEČNĚ TMA!
ODVĚKÝ NEPŘÍTEL ZDOLÁN
NEJVELKOLEPĚJŠÍ DŮKAZ LIDSKÉ
OBĚTAVOSTI

Již od počátku světa byli lidé trýzněni největším tyranem, jaký kdy byl stvořen, — sluncem. Jeho krutou tyranii na svých bedrech snášel nejvíce ze všech stavů stav lidí pracujících, kterýchžto miliony padaly zasaženy při práci jeho zhoubnými paprsky. Lékařsky je zjištěno a statisticky dokázáno, že plných

100% (slovy: sto procent)

lidí, kteří se pod sluncem narodili, též pod ním zemřeli. Této krutovládě byl učiněn konec. Známý lidumil pan Poslední Milionář (— kdo by si nevzpomněl na jeho vzácnou ochotu, s kterou zabezpečil ženu a dítky tragicky zemřelého lékaře X!) dal je na vlastní náklad sundati s nebe. Práce se díky jeho nadlidské obětavosti zdařila a slunce zmizelo ze světa.

Nehynoucí památka je mu zajištěna.

Žádejte prospekty!

Ti, — kdož měli světlo, — tak si to přečtí a uklidnili se, — ti, kdož je neměli, — zůstali neklidní dál. Mnoho babiček (ty, co už byly dvacet let slepé) říkalo: přijde konec světa.

Běda milenci, — který ve tmě ztratil svou lásku. Už ji nenašel.

Zatím boháč, odstraniv všechno své služebnictvo, odešel ke slunci. Když vešel do ohromné budovy, přepevně zamkl, přesvědčiv se ještě, zda strážé s revolvery a bajonety hlídají dobře všechny vchody. Klíč nechal v dírce, aby se nikdo nemohl dívat. Potom počal se svlékat.

Slunce pálilo.

Jak to nebesky hřeje, myslil si milionář. Veliká síla do mne vstupuje. Vše nezdravé bude spáleno a přetaveno v čistý kov. Vyjdu jako mladý bůh. Tolika lidem dávalo slunce štěstí a zdraví. Na mně je, abych bral toho součet, když ostatní všechny jsem odstranil. Oh, — jak nesmírné štěstí jest, snést štěstí všech jen na sebe.

Slunce pálilo.

Je to trochu moc horké. Ale neškodí. Velkou dobrotu je třeba naučit se nosit. Jen aby mě záda mnoho nebolela. A hlava. A ústa, oči, prsa a nohy.

Ach, — žár je nesnesitelný. Ztravuje mě zevnitř i zevně. Zdá se mi, že popelnatím. Jen ještě chvíli vydržet. Potom odejdu. Odejdu a skočím do studené řeky. Najdu si milenku z ledu. Roztavím ji ve svém náručí. Budu nejsilnější, nejbohatší, nesmrtelný. Jak jsem sláb, chud a vše bolí, jako bych umíral! Ne, už to nevydržím. Půjdu. Snad to postačilo. Půjdu, — utíkám, — letím...

Nahý žebrák se spálenými vředy a zanícenýma očima doběhl ke dveřím. Běda! Rozžhavený klíč nabobtnal v klíčové dírce, že by je ani sám Bůh neotevřel, kdyby byl chtěl. Marně jím lomcoval, marně jím trhal, — zde nebylo služebníků, rádců a dělníků, — zde byl sám, jako samo bylo jeho srdce v uhnívající hrudi, — jako samy byly jeho oči ve vrstvě hnisu a bolesti.

Milionář se zachvěl. Jeho tělo se bortilo jako strom při bouři. Člověče, neunesíš štěstí všech! Nestačíš na svoje.

Slunce pálilo.

Milionář se zhroutil.

Zbyla z něho hromádka popela, nic větší než železný šestáček. Malá hromádka honosivé bídy. Budova, kterou si dal vystavět pro svoji pýchu, stala se jeho katafalkem a slunce, ukradené jeho nemocnou ctižádostí, bylo velikou svící při jeho mrtvolce. Nikdo neplakal.

Slunce pálilo.

Pálilo tak, že brzy propálilo všechny stěny. I ty zřítily se jako vystavěné na písku. Propadly se do země, podobně černokněžníkům, kteří zmizí po zakletí. Slunce vybuchlo svou září na všechny strany. — Leželo na zeleném trávníku jako zlatý, ohromný balon.

Lidé se zaradovali. „Je vidět na cestu," říkali si a smáli se.

Šlo teď jen o to, jak dopravit slunce zase na nebe, aby všichni je viděli a všichni jím viděli.

Lidé zvažněli a radili se.

Kdo nám vynese slunce zase na oblohu?

Přitrefily se k tomu dvě děti. Byla to Mánička a Pepík. Snad byli z Vršovic, snad ze Smíchova, ale jistě odněkud byli.

„My je tam doneseme,“ řekl Pepík. „Nosíval jsem mnohokrát lidem kufry z nádraží. Onehdy jsem jednomu pánu nesl tak veliký, — že se všichni divili. To by bylo, abych slunce neunesl!“

Mánička a Pepík odnesli slunce na nebe.

„Vraťte se k obědu domů!“ volala za nimi máma.

„Vrátíme se, vrátíme se ...“

A vrátili se.

O kominíkovi

(1921)

Kominík nenesí jenom žebřík a černou tvář. Kominík nosí také štěstí. To vědí všichni lidé a hlavně ti, co mají knoflíky u kabátu. Když jde kolem, honem se za některý chytí a myslí si na to, po čem touží. A skutečně se jim to vyplní, protože lidé dělají tak už odedávna a budou tak dělat, pokud kominíci budou chodit po ulicích. Kdyby to nebyla pravda, jistě by to nedělali.

Tak vidíte: všichni lidé mohou být po svém šťastni. Potřebují k tomu jen knoflíku a kominíka.

Toto dobře věděl Jeník, malý sirotek. Protože byl chudáček, žijící den ze dne na dlažbě předměstí, měl mnoho krásných přání. Mohl toužiti po rohlíku, po lístku na kolotoč, po zemřelé mamince, nebo po jablíčku, které prodávaly paňmámy v ošatkách na náměstí svatého Jakuba. Protože nic neměl, míra jeho štěstí byla veliká.

Ale byla tu jedna veliká chyba: malý Jeník neměl u svého roztrhaného kabátku a u roztrhaných kalhot ani jeden knoflík. Kalhoty i kabát dostal od dobrých lidí, ale to víte, že ani dobří lidé nedávají své nejlepší. Proto, když je od nich dostal darem, byly už řádně ošuntělé a všechny knoflíky byly pryč. Dobrodinci, kteří mu šaty dali, si nemyslili, že by tak malý chlapec potřeboval knoflíků. Stačilo, že přikryly jeho nahotu. Také Jeníka zprvu ani nenapadlo, — že by jeho šatům se něčeho nedostávalo. Teprve když zvěděl tajemství o kominíku, knoflíku a štěstí, smutně si pomyslíl:

Já nemohu být šťasten, protože nemám žádný knoflík.

Rmoutilo jej to velice, protože si přál býti šťasten. A kdo by si toho také nepřál!

Od té doby nemyslel na nic jiného než na to, jak by získal nějaký knoflík. Pro ostatní děti není to nic těžkého, ale pro Jeníka byla to práce nemalá. S knoflíkem bývá vždycky spojen nějaký tatínek, který jej kupuje, a nějaká maminka, která jej přišívá. A tyto dva předpoklady Jeníkovi naprosto chyběly.

Jeník si chtěl na knoflík vydělati. Nosil jedné paní vodu do pátého patra, druhé zase vozil uhlí v malém vozičku s huňatým psem, chodil do dědiny pro mléko a vůbec dělal vše, co dovede chlapec v jeho stáří.

Ale na knoflík si peněz přece nevydělal. Lidé si mysleli: nač dávat tak malému chlapci peníze, kterým nerozumí a jež by nejspíše jen promlsal. Dáme mu raději něco k jídlu, — to mu lépe poslouží.

A dávali mu. Tu chleba, tu sýr, tu talíř polévky nebo nějaké zbytky od oběda. Jeník pak, když se najedl, upadal do takové blaženosti, že zapomínal i na knoflík a věřil, že si svého štěstí dobude bez něho.

Když však večer řádně vytrávil a neměl v kapse nic než hlad, tu vyprchala mu všechna sebedůvěra, všechna síla; toužený knoflík počal mu tančiti před očima i se všemi svými zázračnými vlastnostmi. Zvláště když šel kolem knoflíkářského krámu, kde byly za výkladem celé hromady různých knoflíků. Tu byly vojenské, tu zase civilní. Jedny celé zlaté s krásnými vyrytými písmeny, jiné námořnické s namodralým leskem moře. Na některých byly čtyři viditelné dírky, na jiných byly dírky ukryty pod lesklým kovovým pláštěm. Nade všemi zářila řada velkých perleťových knoflíků, které přitahovaly Jeníkovy oči jako magnety.

Tyto jistě přinášejí největší štěstí, myslil si Jeník, ale sotva kdy se na ně zmohu. Budou jistě notně drahé.

Přece však díval se na ně lačněji a lačněji, až paní v krámě jej zpozorovala a nechápajíc jeho plápolavých očí, odehnala jej.

„Běž pryč, špinavý kluku! Nekouká ti z očí nic dobrého.“

Myslila, že jí chce něco ukrásti, a Jeník zahanben odešel.

V noci potom, když spal v nadsklepní světničce na kusech hadrů s deseti ještě nešťastnějšími lidmi, perleťový knoflík i nepřejícná tvář prodavačky vznášely se v jeho snech.

Když tak dlouho a dlouho marně toužil, přihodilo se mu jedenkrát, že uviděl na ulici děvčátko, které mělo na kabátě právě onen krásný perleťový knoflík, který viděl v krámě. Ale nejen toho si povšiml Jeník; zpozoroval také, že krásný knoflík visí jen na nitce a že se brzy utrhne. Srdce se mu zachvělo při pomyšlení, že by jej ta dívenka mohla ztratit a on najít. To by byl konec jeho bolestem. Již zítra by mohl mít to, nač by si jen pomyslel.

Proto se nepozorovaně stočil za ní a sledoval ji. Po čem tolik toužil, — to se také stalo. Právě když děvčátko vstupovalo do dveří nízkého domu, knoflík se utrhl a zůstal ležet na dlažbě, aniž to zpozorovalo. Bylo to tuze nevšimavé děvčátko, když se uváží, že to byl jediný knoflík, který mělo, a že jeho ztrátou samo bylo zbaveno i všeho štěstí, které se na něj upínalo.

Jeník zajásal. Opatrně zvedl knoflík a držel jej v ruce. Zazářil na slunci jako drahokam. Honem jej schoval do kapsy a ohlédl se.

Děvčátko zašlo a nic nepozorovalo.

Jeník zmizel za nejbližším rohem. Pozorně si jej odnesl domů. Svlékl si kabát a vypůjčil si jehlu. Nit vytáhl z hadrů, na nichž spával, a hned se dal do přišívání, aby byl hotov dříve, než se setmí.

Ale teď si na něco vzpomněl. Vzpomněl si na dívku, která někde pláče, protože ztratila krásný knoflík. Možná, že ani neví, co radostí mohla jím nabýti. Kdyby byla věděla, co dovede způsobit knoflík a kominík, jistě by bývala opatrnější. Jednoho dne se to jistě doví. Ale knoflík už bude pryč. Možná, že už nikdy druhého nenabude, neboť těžko je nabýti knoflíku. Ztratila jej a on jej vzal. Vzal, — ne, našel. Měl by jí jej vrátit?

Ne, to Jeník nedovedl, protože mnoho těžkých dní po něm toužil.

Až mi přinese knoflík štěstí, potom jí jej vrátím a třeba i něco k němu přidám, myslil si.

Ale najdu potom zase ji?

Ruce se mu trochu třásly, ale přišíval a přišíval.

Druhého dne vyšel s knoflíkem jako s hvězdou. Zdálo se mu však, že by lidé příliš na něho civěli, kdyby jej jen tak beze všeho spatřili na jeho rozbitém kabátě. Proto si jej zacláněl trochu rukou. Báł se také, aby nepotkal včerejší děvčátko.

Chodil, chodil a hledal kominíka. Přemýšlel také o tom, co by si měl přát. Rozhodl se pro zlatý zámek na skleněné hoře a pomeranč.

K poledni spatřil kominíka. Byl černý jako mouřenín, jen oči měl modré jako fialky. Honem stočil krok na chodník, po němž kominík šel, a pevněji stiskl knoflík.

Srdce se mu v prsou rozbušilo jako zvon.

Kominík se přibližoval.

Šel klidně a usmíval se.

Jeník byl bledý a svíral ledovýma rukama knoflík víc a více.

Až přijde na pět kroků ke mně, tak zašeptám svou prosbu, myslil si.

Kominík byl u něho. Pod černými vousy ležel tichý, bílý úsměv.

„Teď!“ řekl si Jeník, polohlasně ze sebe vyrážeje:

„Zá — mek a po — me —“

Prask!

Knoflík přišitý vetchou nití a příliš tažený Jeníkovou rukou se utrhl a zůstal mu mezi prsty i se stopkou nití jako uvadlé kvítko.

Jeníkovy naděje se naráz zřítily. Slzy mu vstoupily do očí a pláč do hrdla. Byl neskonale nešťasten; neboť viděl v tom trest za to, že vzal cizí knoflík pro své štěstí.

Vzlykal tolik, že kominík se obrátil a přistoupil k němu.

„Co se ti stalo, chlapečku?“ ptal se. Jeho hlas byl právě tak čistý jako kominík začazený.

Ale Jeník usedavě naříkal, drže knoflík v ušpiněné ruce.

„Udělal ti někdo něco, či jsi něco ztratil?“

Kominíkova ruka přešla Jeníkovi přes hlavu jako teplá vlna.

„Sebral jsem knoflík,“ vyhrkl.

„Chtěl jsem zámeček a pomeranč. Proto jsem včera sebral knoflík.“

A dal se znovu do pláče.

„A čím jsi?“

Jeník nevěděl, čím je. Nepatřil nikomu, ač člověku je tak dobře, když může někomu patřit.

Kominík vzal uplakaného Jeníka za ruku a vedl jej s sebou. Ruka jeho byla černá a plná sazí, ale Jeník se pod ní proměnil v pokorného beránka.

Kominík uvedl Jeníka do malého domku, — právě do toho, v němž zmizela včerejší dívenka.

„Maminko a Lído, — vedu vám chlapce, který pláče, že chtěl zámeček a pomeranč.“

„Nepláču proto,“ řekl Jeník, „ale proto, že jsem sebral knoflík.“

„Zámeček ani pomeranč ti nemůžeme dát,“ řekla paní kominíková, „ale dáme ti oběd.“

A dali mu. Posadili jej za stůl a nalili mu plný talíř polévky. Z jedné strany seděl pan kominík, — už čistý a umytý, z druhé paní a naproti Lída, která ztratila včera knoflík.

Dávali mu dobré a laskavé otázky a Jeník odpovídal. Jakživ toho tolik nenapovídal jako tenkrát. Všechno pověděl, jak je sám, jak chtěl štěstí, jak hledal knoflík a jak vše dopadlo.

Pan kominík a paní kominíková se usmívali. Lída hleděla na něho vážným a podivujícím se očima a polévka kouřila a voněla jako kadidlo v kostele.

„Líbíš se mi, chlapče,“ řekl na konec kominík, „— a jestli chceš, můžeš u nás zůstat a naučím tě kominářem. Beztoho je Lídě samotné smutno.“

Paní zakývala hlavou a Lídě zablesklo se v očích. Jeník radostně přikývl a velkou radost přikryl velkým kusem masa, aby mu neutekla. Neboť zde nesestupovalo jídlo do žaludku, ale rovnou do srdce. Jeník učil se kominíkem.

Být kominíkem znamená obšťastňovat lidi. Ale kominíka nemůže potkat štěstí pomocí knoflíku. Protože štěstí nosí, nemůže z něho brát.

Ale Jeník nepozoroval, že je vyloučen z této milosti, a byl šťasten, i když věděl, že sám, co kominík, nemůže se chytit za knoflík před jiným kominářem a přát si splnění toho, po čem touží.

Lezl po vysokých střeších kolem nebe a komíny se spouštěl do začouzených ohnišť. Lidé jej měli rádi, protože uměl vyčistit komíny jako klíčky, takže jídla, která pod nimi se vařila, podobala se čistounkým kanárkům. Upravoval cestu slunci a vzduchu k lidskému ohni. To je dobrá práce.

Čas utíkal jako voda a Jeník rostl jako z vody. Pan kominík byl s ním spokojen, paní měla jej ráda a Lída? — Ach, ta mu už dávno odpustila nejen to, že jí vzal kdysi knoflík, ale i to, že si vzal ji samu.

Tenkrát už Lída vyrostla na břízku a Jeník byl jako buk.

Až se s ním někdy potkáte, dobře ho poznáte. Vypadá jako každý jiný kominík, ale má plné kapsy knoflíků a dává je každému, komu na kabátě scházejí, neboť nechce nositi štěstí jen jedněm a druhým ne.

Býti kominíkem znamená obšťastňovati lidi, kteří mají knoflíky. Až budou všichni lidé mít knoflíky, — budou všichni šťastni.

Pohádka o listonošovi

(1921)

Helence Hartlové

V zapadlém městě v horách žil mladý listonoš. Neměl už otce ani matky; měl jen modrou kabelu, žlutou čepici a červený úsměv. Dvakrát denně obcházel městečko, rozdával v domech psaní a lístky, které přicházely z velikých dálek. Držel ve svých rukou poselství celého světa. Lidé ho měli rádi a když jej viděli mihnouti se kolem oken, říkali: „Hle, — listonoš! Zdali pak nám něco nenese?“

Listonoš byl veselý člověk. Rozveselil vše, nač přišel. Maminky, pantáty, děti, — ba i samotná psaní. Za celou dobu, co roznášel poštu, nikdo nedostal takového, které by mu oznamovalo smrt, ztrátu nebo vůbec nějakou smutnou zprávu. Listonoš to věděl — a byl na to hrd.

V témž městě, na konci dlouhé ulice bydlel opuštěný stařec. Měl dlouhé, šedivé vousy, šedivý kaftan a v prošoupaných střevících slabé a vysloužilé nohy. Oči měl kalné, že takřka neviděl, a sedával přes celý den u okna, v létě na zahrádce před domem a vzpomínal na svého syna, jenž byl zlatokopem v Americe. Protože byl málomluvný a k ničemu se nehodil, lidé si ho nevěšili a úplně ho ponechávali samotě. Jen listonoš vždy jednou za měsíc mu přinášival psaní z Ameriky, a protože dědeček už ani přes dvoje brejle neviděl, — sám mu psaní předčítal.

A četl o divných zámořských krajinách, o horách vyšších než slunce, o řekách se zlatou vodou, o zlostných černoších a listivých Indiánech, o krvavém zápase pro zlatou rudu a o mnoha podivuhodných příhodách, které starcův syn František v dopise vyličoval. Na konec stávalo, — že — dá-li mu Bůh štěstí, — dosáhne brzy bohatství a vrátí se do vlasti.

Stařec poslouchal napjatě, aby mu ani slovo neušlo. Visel na svém synu nesmírnou láskou; bylť to jediný člověk, který dával ještě smysl jeho vyprchalému životu.

„Jenom aby se mu něco nestalo,“ říkával třaslavým hlasem, když předčítatel byl u konce.

„Co by se mu stalo, stařečku?“

„Kdybyste ho znal, pane listonoši, — jistě byste věděl, že ledacos může se mu přihodit. Kdybyste ho miloval, poznal byste, že není neštěstí na světě, které by ho nemohlo potkati. A zvláště v takové Americe! — Chtěl bych, aby byl raději tady. Třeba bez peněz, bez zlata!"

Těšil listonoš stařečka, až ho utěšil. Stařeček byl rád, že má někoho, s kým by mohl rozprávěti o svém synu, a při třetím dopise tak se do našeho listonoše zamiloval, že mu navrhl, aby se přestěhoval k němu, do bílé podkrovní světničky, která byla od odjezdu jeho syna prázdná.

„Nemusíte mi platiti nájemné. Místo toho mi každého dne přečtete poslední synův dopis. Mám už špatnou paměť a hned všechno zapomenu; proto bude mi dopis po každé nový. Tak už se Pánbůh o nás staré lidi postaral!"

Listonoš tuto nabídku rád přijal. Za svůj úřad mnoho nedostával, proto mu přišlo vhod, že zase něco ušetří. Bydlil u vdovy, která měla jen jeden zub a špičatý jazyk; zaplatil jí, co byl dlužen, vzal brašnu a čepici (úsměv s sebou nosil vždycky) a přenesl si vše do starcova domku. Vdova arci se na něho horšila a zle ho potom pomlouvala.

Listonoš se s dědečkem snášel dobře. Přes den chodil po svém, večer předčítal synovy dopisy a tak jim oběma utekla chvíle mnohem lépe než dříve.

Ale, abych nezapomněl!

Ve vedlejší domě — byl tuze zchátralý a nebylo v něm pořádného okna — bydlila chudá nádenická rodina se sedmi dětmi. Šest jich bylo vlastních, sedmé, — malá Helenka, — k rodině po právu nepatřilo. Našli je kdysi večer celé zkřehlé u dveří, marně se ho vyptávali, odkud přišlo a kde má maminku. Děvčátko jen usedavě plakalo a říkalo:

„Nemám nikoho. Jsem samotná!"

Nádeník Petr a jeho žena se smilovali a přijali je do své chudé rodiny. Mnoho dobrého mu dáti nemohli, sami neměli a co měli, dali to raději svým dětem, protože rodiče milují své děti vždy více než cizí. Když byla v domě velká nouze, vyháněla Petrova žena děti na ulici žebrat. Všechny se vracely s nějakým krejcarem, jenom Helenka vždy s prázdnou. Proč? Protože měla takové krásné, moudré a bohaté oči jako princezna, a každý, kdo se do nich podíval, ostýchal se nabídnouti jí almužnu. Byla to vůbec zvláštní dívčinka, jako ani ne z tohoto světa, a všichni zlí lidé spatřivše ji zaraženě říkali: „Té holce z očí nekouká nic dobrého!"

Helenka první zpozorovala nového starcova nájemníka. Hned prvního dne, kdy šel kolem ní, pohladil ji po hlavě a usmál se na ni. Starce samého se bála, — připadal jí jako černokněžník; ale listonoše si zamilovala na první pohled. Sedávala večer u plotu starcovy zahrádky a naslouchala jeho hovoru s panem domácím. Uslyšela také o Americe, o synu zlatokopovi, o horách slunce se dotýkajících, a to vše ji nadmíru zajímalo. Přitiskla ucho mezi dřevěné latky plotu a ani nedutajíc vydržela tam tak dlouho, až se oba vypravěči zvedli a šli spat.

Jednoho večera, kdy hrozil déšť a bouře, roztesknil se děd a povídal listonošovi:

„Milý příteli, — mám dnes velký strach. Zdálo se mi v noci, že můj syn v Americe zemřel. Viděl jsem ho v černé rakvi s velikou ranou v srdci. Ó, jistě se mu něco stalo! Bože můj, nepřežil bych to, kdyby tomu tak bylo!"

Ubohý stařec div že neplakal.

Listonoš ho těšil, — tentokrát však marně. Zlý sen mu nemohl zaplašit. Vrátili se tedy domů a těžko se jim usínalo; venku rachotila bouře a povětrí otřásalo po celou noc okenicemi, až bylo hrůza poslouchat.

Příštího dne dostal listonoš na poště psaní, které měl doručit stařečkovi. Bylo to veliké, šedivé psaní s pěti rudými pečeti a velkou černou známkou. Vypadalo strašidelně. Adresa nebyla psána rukopisem dědova syna, — listonoš jej už dobře znal, — ale jakousi cizí, třaslavou rukou. A pod adresou velkými písmeny: Do vlastních rukou adresátovi!

„Kdo jiný by mohl stařečkovi psát z Ameriky než jeho syn?“ myslil si listonoš, pohlížeje ustrašeně na psaní. Ale psaní leželo mlčenlivé jako hrob na jeho dlani a pět červených pečeti jako pět dračích jazyků šlehalo mu do obličeje.

Vzal psaní domů. Neodevzdal je hned stařečkovi, ale položil je na stůl ve svém pokoji a zamyslel se.

„Takového psaní jsem ještě nikdy neměl v rukou. Jistě je v něm něco nedobrého.“

Napadlo ho, že by je mohl otevřít. Děd sice vždy neotevřené psaní obtěžkával a mazlil se s ním, ale kdyby je otevřel, přečetl a znova pěkně zalepil, nic by nepoznal svými slabými očima. Přece však neodvažoval se psaní otevřít. Byla na něm čtyři výhrůžná slova:

Do vlastních rukou adresátovi!

Ta to tak důrazně zakazovala, že listonoši nezbylo než poslechnouti.

Vzal tedy psaní a šel s ním k oknu, aby se do něho podíval proti světlu. Hnědá obálka zprůsvitněla a za ní se ukázaly krvavě narudlé obrysy jakýchsi listů. Přiložil psaní až na samotnou okenní tabuli. Dívá se, — dívá — a zdá se mu, že čte jediné slovo, jediné hrozné slovo, a to Smrt.

Lekl se listonoš. Včerejší dědův sen prolétl mu hlavou. Jistě je to zpráva o smrti jeho syna.

„Co mám teď udělat?“ ptal se sám sebe. „Oznamuje-li toto psaní smrt, zemře dědeček lítostí, až mu je budu číst. Raději mu ho nedám. Což ale; doví-li se někdo o tom? Zažaluje mě, že nevykonávám službu, pan poštovník mě propustí, dá zavřít a třeba ještě něco horšího.“

Byl na rozpacích. Posléze se rozhodl, že psaní zatím nedodá a že počká, nenapadne-li ho zítra lepší východisko.

Minul den, minuly dva, ale listonoše pořád nic nenapadlo. Ba naopak, — věc se stávala zamotanější, dopis tajemnější a on sám bezradnější. Onemocněl z toho a chodil po městě jako ve snách; lidé to pozorovali a divili se tomu a nejvíc ho litovala Helenka, které neušel nejmenší stín v jeho obličeji. Před starcem se však do té míry přemohl, že ten na něm nic nepozoroval, a pozorovali, tož to přikládal tomu, že se asi zamiloval, věda, že mladí lidé, zamilují-li se, vypadají jako nemocní a chodí jako ve snách.

Velký dopis s pěti pečeti zatím ležel založen na okně mezi novinami. Kolik hodin se listonoš nad ním nauvažoval! Dopis však mlčel, chladně a uštěpačně. Uvnitř něho se však přece něco dělo, co svědčilo o jeho strašidelném životě a co listonoše nejvíce děsilo. Stával se den ode dne těžší. Jako by zarůstal do zdí, jako by se naň přesouvala tíha bezradnosti listonošovy. Dříve dal se zvednouti snadno jednou rukou, teď však potřeboval ubohý mládenec obou a veliké síly, a když jej nesl, bylo to, jako by držel veliký balvan, — až se pod ním kymácel. A dopis byl stále těžší, stále těžší, den

ode dne těžší. Když měsíc poté, co listonoš jej dostal, rozhodl se psaní dědovi odevzdat, ať už to dopadne jakkoli, jen když sám bude zbaven své trýzně, — tu zpozoroval, že dopis tak ztěžkl, že nemůže jím vůbec pohnout. Marně jím cloumal, marně napínal svaly. Celá světnice se třásla, ale dopis se ani nepohnul a ležel jako přibitý na okně mezi novinami a květináčem.

Toho dne do města vjel krásný automobil a stanul uprostřed náměstí. Skupilo se kolem něho plno zvědavců, protože automobil a k tomu tak krásný automobil byl ve městě zvláštností. Z něho vystoupil osmahlý muž blýskavých očí, s černým vousem a lesklými holinkami. Po boku mu visel nůž a revolver a jen jedna ruka. Druhá, — pravá, — byla v lokti useknuta.

„Kde je můj otec?“ ptal se, sotva vystoupil z vozidla.

Nikdo nevěděl, kdo je jeho otec, tudíž ani kde by byl.

„Psal jsem mu přece, že dnes přijedu. Či zemřel?“ Dal se rychlým krokem přes náměstí, zahnul ulicí a stanul u posledního domku města, právě tam, kde bydlil stařec a listonoš. Mnoho zvědavců ho následovalo.

Stařec seděl s listonošem na zahradě a hřál se na jarním slunci. Bylo právě poledne.

„Otče!“ zvolal osmahlý muž a rozpřáhl ruce.

Stařec se zachvěl. Přišlo to příliš neočekávaně. Taková radost zalomcovala jeho slaboučkým tělíčkem, že srdce to nesneslo.

„Františku!“ zašeptal jen, jako z velké dálky. Potom už neřekl nic; sklouzl s lávky a padl na zem. Když ho zvedli, byl už mrtev. Ale v tváři měl tolik štěstí, že všichni nemohli dlouho uvěřit, že by už nežil.

Syn zaplakal, ale brzy se uklidnil.

„Jistě nebyl zpraven o mém příchodu. Když jsem si svými rukama, nožem a revolverem získal dost peněz, — což mě stálo mnoho námahy a též pravou ruku, — dal jsem psát z Ameriky svému otci, že se vracím. Hlavně proto, že jsem věděl, že náhlý můj příchod mohl by ho zabít. Jistě nedostal mého dopisu, ani peněz, které jsem do něho přiložil. Kdo byl tím vrahem, který ukradl peníze a dopis a mého otce zabil?“

Listonoš se zachvěl.

„Já jsem mu nedodal dopis,“ řekl smutně. „Ale jen proto, abych ho uchoval při životě. Byl psán cizí rukou a myslil jsem, že oznamuje vaši smrt, pane! Po celý měsíc schovával jsem jej ve svém pokoji. Pro Boha, odpusťte mi a věřte, že jsem to neudělal ze zlého úmyslu!“

Muž se rozlítl, vytáhl nůž a šermoval jím listonošovi před očima.

„Jste zloděj!“ křičel. „Ukradl jste dopis, protože v něm byly peníze, které jsem smrtelně si vybojovával v amerických dolech. O které jsem se rval s lidmi a zemí. Pro něž jsem musel zabíjet, užívat nebezpečných lstí a pro něž jsem ztratil v zápase pravou ruku.“

„Viděl jsem v dopise smrt,“ řekl listonoš, zbledlý bolestí.

„Jste vrah!“ křičel dále Američan. „Zabil jste mého otce tím, že jste ho nepřipravil na můj příjezd. Do vězení s ním!“

Lidé vrhli se na listonoše a odvedli ho do vězení. Nepřipustili ho ke slovu, a kdyby byl mluvil, nikdo by mu nebyl uvěřil. Jen Helenka, která jako jindy stála za plotem, dívala se na něho s velkou lítostí, ale nemohla mu pomoci.

Uvěznili chudáka listonoše, odsoudili pro krádež a vraždu k smrti. Nikdo nevěřil ani za mák jeho obhajobě, a když vyprávěl o tom, že dopis stával se den ode dne těžším, — všichni se dali do smíchu.

Vystavěli na náměstí lešení z prken. Američan na něm sám sestrojil velkou šibenici. Den popravu určili na veliký trh, kdy bude ve městě nejvíce lidí, aby ti, kdož nevráždili a nekradli, měli při pohledu na popravu jakés takés zadostiučinění za svoji ctnost, — a hříšníci aby se zachvěli.

V celém městě všichni listonoše haněli a nemohli nalézt pro něho dosti špatných slov. Nejvíce jednozubá vdova; té tou dobou narostlo sedm jazyků.

Přišel den popravu. Z celého kraje sešli se zástupové na vzácnou podívanou. Náměstí bylo nabitě lidmi, z oken přihlížely tlusté měšťanky a plešatí měšťané, ba i střechy byly plny zvědavců.

Nejbohatší, aby si před ostatními nezahladili, koupili si přiměřeně svému bohatství místa pod samou šibenici. Nescházela ani spousta dětí a výrostků, kteří jako hadové a ještěrky prolézali zástupem, tropíce všude samou neplechu. Celé náměstí bylo plno pohybu, vřavy, výkřiků, pískání a života. A čekalo na smrt.

V kostelním výklenku, nad hlavami ostatních stála Helenka. Byla bledá, ruce se jí třásly a v očích měla dvě slzy.

Trubači zatroubili, bubny zarachotily. Dva četníci vyvedli listonoše na lešení a za ním vystoupil kat. Vypadal tak hrozně ve svém úboru, že shromáždění ztichlo na povel. Listonoš šel prostovlasý, dívaje se ztrhanýma očima po náměstí, domech a nebi, jako by kohosi hledal a nenalézal. Postavili ho pod šibenici a přečetli rozsudek. Potom se ho soudce ptal, chce-li se pomodlit.

Listonoš přikývl. Přešel si několikrát rozdechvěně rukou po hrdle, hledaje tam hlas, který utrpením vyschl, a pak upřev své opuštěné oči do očí tisíců, pronesl úpěnlivě:

„Lidé! mluvil jsem pravdu před soudem, mluvím ji teď před smrtí. Neukradl jsem dopis, nechtěl jsem zabít stařečka. Nebojím se oběšení, bojím se samoty, ve které umírám. Jest mezi vámi jediný, který věří v moji nevinu? Jest mezi vámi jediný, který věří tomu, co povídám?“

Strašné ticho bylo mu odpovědí.

Klekl listonoš na obě kolena, rozpráhl ruce a opakoval svoji prosbu ještě zoufaleji:

„Oh, nenechávejte mě umřít bez jediné hvězdy! Což ani jediný, ani jediný mezi vámi, zástupové, mi nevěří?“

Zástup se nepohnul. Mlčel.

Padl nebožák na samu tvář a zavolal z největší bídy:

„Človče, proč jsi mě opustil!“

Tu ozval se hlas jako z nebe jdoucí, který zazvonil do ponurého ticha jako stříbrný zvon, který zavál nad zástupem jako bílý prapor na černé věznicí:

„Věřím ti!“

Všichni se zachvěli. Bylo to tak neočekávané, že žádný se neopovážil ani ohlédnouti. Listonoš se vzpřímil, do tváří vběhl mu nach, obrátil se za hlasem jako slunečnice za sluncem.

A hlas ten přichází z kostelního výklenku, kde stojí děvčátko, dívající se široce rozevřenýma očima na dav, šibenici a listonoše.

Lidé se zvolna, zvolna otáčejí. Vidí veliké, zářící oči, rozrůstající se do dvou modrých jezer; všem se zdá, že tyto dívčí oči jsou větší než náměstí se všemi věžemi, všichni cítí, jako by do nich spadli a v nich utonuli. Stojí, stojí jako utopenci s kamenem na hrdle, upřeně civějící, očarování divným pohledem.

„Věřím ti,“ ještě jednou řekla Helenka, sklouzla z výklenku a vkročila do zástupu. Ten se před ní rozestupoval jako moře před Mojžíšem a nikdo ani nehlesl. Helenka jím proplula, vystoupila na lešení, vzala listonoše za ruku a řekla:

„Pojď odtud!“

Listonoš šel.

Soudci, strážníci, kat, zástupové, vojáci, hasiči, děti a výrostci stáli jako zařezaní. Jako hračky vyřezané ze dřeva. Nevěděli, co si počítí. Ustupovali Helence i listonošovi s cesty, poslouchali jejích očí tak, jako by to neyly oči osiřelého děvčátka, ale nejmocnějšího pána z nejmocnější říše.

Než se nadáli, zmizela Helenka i listonoš. Pomalu probírali se z mrákot a přicházeli na to, co se stalo.

„Co jsme to provedli,“ zabědoval konečně soudce u šibenice, „vždyť jsme ho měli oběsit!“

„Rychle za nimi!“ zvolal policejní komisař.

Všichni se vzpamatovali. Soudcové, strážníci, kat, zástupové, hasiči, děti a výrostci hnali se jako lavina ulicemi a za město po stopách listonoše a Helenky.

Nedostihli jich však. Jako by se země pod nimi slehla. Zmizeli a nikdy už se tam neukázali.

Mnoho se potom vypravovalo ve městě o listonošovi, ale ještě více o děvčátku-sirotku, malé Helence. Každý jinak si vysvětloval její tajemnou moc. Jedni říkali, že to asi byl ďábel, jiní, že anděl; všichni však shodovali se v tom, že to bylo dítě s krásnýma očima.

Pohádka o Jonym z cirkusu

(1922)

I

Jony byl nalezenec. Matka jej jako třídní robě pohodila ke dveřím kostelním, aby se s ním už nikdy neshledala. Takto, — zatím co ostatní děti vstupovaly do světa z růžových kolébek nebo aspoň z měkkých náručí matčiných, — ubohý Jony ležel před portálem venkovského kostelíčku jako krejcar ztracený žebračkou.

Vesničané se ho sice ujali, živili jej, ale každé jejich sousto bylo hořké a tvrdé. Ve světě byla bída a lidé byli lakomí. A dali-li už člověku někdy něco, tož ne z lásky k němu, ale ze strachu před Bohem. Robátko rostlo i těmito nepožehnanými sousty v chlévě mezi bučícími kravami, neboť bylo přiděleno služce Aneši. Ta si s ním mnoho starostí nenadělala; měla plné ruce práce jinde. A tak se stalo, že Jony, když mu bylo půl roku, spadl s lavičky, na kterou ho posazovali, a zlomil si žebro. Aneša v chaosu nad ním vrtěla hlavou, ale potom usoudila, že to zaroste „samo od sebe“. Žebro sice zarostlo, ale Jony stal se hrbáčkem.

Nikdo by neřekl, že lidé jsou nejvíce šťastni tím, že jsou si navzájem podobní. Nikdo z těch, kdo mají dobré nohy, dvě ruce, zdravé tělo, oči a ústa. Jony-hrbáček to však věděl. Žádnému z vesnických chlapců se nepodobal a večer ho každá babka zdaleka poznala. Hrb postavil se mezi něho a ostatní lidi, hrb vyřadil jej ze štěstí dětí. „Hrbatý, hrbatý,“ volávali na něho zle a přel-li se, nikdo se nepřidal na jeho stranu. Neboť každý z vesnických chlapců si myslil, že i jeho pravda je hrbatá.

Kdyby se byl mohl Jony bít! Zprát všechny kluky, kteří se mu posmívali, položit na lopatky i mlynářovic Jendu! Byl by jistě se spřátelil se všemi, neboť zápasem roste láska. Ale on byl slabý, tak slabý, že po každé urážce musel sedět v prachu jak kamínek. Nemoha zlost odhoditi několika prudkými pohyby pěstí, ranou do nosu proivníkova, ba ani nadávkou, — musil ji spolykati. Spolykaná nenávisť hromadila se v jeho tělíčku, tuhla a tvrdla kolem jeho srdce a Jony stal se zlým, mstivým a nenávisťným.

Když mu bylo čtrnáct let, vyhnali ho z dědiny. „Jsi dost velký, hledej si práci ve světě! Sirotek z pazderny může hlídat husy i krávy za tebe. Je menší a nesní tolik.“

A Jony šel. Silnice vedla dlouho alejí topolů do kopce. Pod kopcem ležela dědina jako odřená kolébka. Jony zvedl pěst, ale jeho pěst byla malá, menší než nejmenší hnízda. Těžký večer přitiskl se na ni ze všech stran a ručka padla jako zlomená. Jony plakal, jda silnicí, tiše a beznadějně, jako pláčí broučci.

Spal v příkopě. Ve snu si řekl: „Ve městě učí mnoha řemeslům. Snad tam najdu nějakého mistra, který mě vyučí na siláka. Chci být silákem, musím jím být, abych se mohl pomstít.“

Ráno octl se ve městě. V rachotu vozů, tramvajů a automobilů ztrácel se sám sobě. Každou chvíli musel se ohmatávat, aby se našel. K poledni stanul na velkém náměstí a spatřil zajímavou podívanou.

Velké stany seděly uprostřed náměstí jako vzdušné balony, chystající se co chvíli odletět do nebe. Mezi nimi stály vozy zelené, červené, modré, překrásné jako pro anděly. A z celé té směsice pláten,

vozů, koní a lidí zvedal se zvláštní šum a cizokrajná vůně, která Jonyho lákala blíž a blíže, až stanul před prvním a největším stanem.

Byl to cirkus.

Zde teprve počala pravá pastva pro Jonyho oči. Na plátně byl namalovány opice, papoušci, jezdčyně, šašci a hadi. Ledoví medvědi zakusovali se do sekyrek Eskymáků, pávi se na vějířích svých ocasů vznášeli s palmy na palmu. Přivřel jsi jen trochu oči, ulekl ses, že to není malba, že vše je živé, že všechna ta horoucí čeládka dere se s pláten na náměstí a hrozí městu, že je roznese.

Nejživější ze všeho však byla dvojice tygrů, namalovaná před samým vchodem. Jony se zachvěl.

Z rozevřených tlam blýskaly se zuby, z očí nenávislná krvelačnost. Jak jsou asi silní, stateční, jak mohou jediným úderem spárů rozdrtit každého, kdo by se k nim přiblížil!

Zde bylo něco, o čem Jony snil a čeho se mu nedostávalo. Býti silným, býti pružným, býti divokým. Ó, býti tygrem! Míti jejich tlapy, zuby a skok! Trhat a rozervat vše. Jeníkem mlynářovic počínaje.

Tak Jony-hrbáček pocítil před tímto barevným plakátem lačnost tygří. Cítil, že z tohoto místa nemůže odejít, a proto opatrně rozhrnul plachtu a vstoupil do arény cirkusu.

Uprostřed manéže seděl muž. Kouřil americkou dýmku a plival. Měl zlou, posekanou tvář, ale Jony před něj předstoupil, neboť byl před chvílí viděl tváře ještě hroznější.

„Nechtěl byste mě vzít do učení?“ tázal se.

Muž třikrát uplivil, neodpověděl a díval se posměšně na Jonyho.

„Chtěl bych se stát silákem,“ pokračoval Jony.

„Silákem?“

„Nebo tygrem,“ odpověděl Jony. Amerikán se rozesmál:

„Ty bys rozchechtal žirafu, darebáku! Chceš být silákem nebo tygrem, hodíš se ale na šaška.“

Přitom poplácával Jonyho po zádech, zálibně si prohlížeje jeho znetvořenou postavičku.

„Naučím tě kozelcům na hrazdě. Rozesměješ publikum. Chceš?“

„Máte skutečné tygry?“

„Máme.“

„Pak tedy já k vám půjdu za šaška,“ řekl tiše Jony a dal se vésti opáleným mužem spleť vozů, lan a plachet, aby se stal cirkusákem a aby byl tygrům blíže.

II

Každému řemeslu je těžko se naučit. Nejtíž však učí se řemeslu: býti směšným.

Na zíněnce mezi dvěma plachtami přehýbal muž s americkou dýmkou Jonyho přes kolena jako rákos. Učil jej kozelcům na zemi a ve vzduchu, proplétal mu ruce a nohy tak, že se podobal uzlu masa, a cvičil jej na visuté hrazdě všem těm veletočům, spádům a sklopkám, které vypadají půvabně, když jsou prováděny urostlými muži, ale strašlivě směšně, provádí-li je hrbaté děcko. Jony musel spolknouti mnoho bolestí, než se stal způsobilým rozdávati smích. Muž s dýmkou nešetřil ran, aby jeho svěřenec pochopil, že země, která jest dosti tvrdá pro ty, kteří po ní chodí, jest ještě tvrdší pro ty, kteří na ni padají.

Rány a ústrky srážely se v jeho těle do tvrdých krystalů a Jony ve volných chvílích sedal u tygří klece. To bylo jeho místo, kde toužil a modlil se jako v kostele ke čtyřem pruhovaným dravcům. Tygři, které nechávali hladovět, aby při představení vypadali co nejděvěji, prohýbali své hřbety a řvali. Jejich tlamy jako africké varhany hučely strašlivý chorál nuzákova srdce. Chlapec pak přidával k řvaní šelem svůj slabý hlas a zdálo se mu, že to on — on rozechvívá celý stan a svět krvelačnými stony. Býti jim blíž, býti mezi nimi, býti jimi, po tom toužil Jony, přistupuje po špičkách k mřížím. Jak potom by prasklo to nicotné železo, jak by se skočilo světu na hrdlo!

Jony zůstal však Jonym, tygři zůstali tygry a čas utíkal. Chlapec poznal nové urážky, nové lidi, ale nepoznal nového prostoru. Ač prošel s cirkusem spoustu cizích měst, znal z nich všech jen předměstí, která si byla smutkem dělnických činžáků tak podobna, že nevěřil nikdy, že dnes stojí jinde než včera. Minula také doba jeho učení. Znal už tolik, že na plakátech, které křičívaly s nároží, stálo mezi ostatním:

Hrbatý Jony na hrazdě.

K popukání!

To znamenalo, že každého večera vbíhal do arény, uklonil se chechtajícím se masám, vyšplhal se na visutou hrazdu a u samé kopule cirku balancoval, kroutil se a přemetal, zatím co pod ním v ohradě narychlo zrobené pobíhali tygři pod bičem krotitelovým. Byla to krásná podívaná. Kdo měl z tygrů strach, koukl se na Jonyho a smál se. Kdo se rozesmál Jonym, koukl se zase na tygry, aby ustrnul.

„Ještě jednou!“ volali, když Jony provedl svůj nejtěžší kousek a stanul chvíli v podporu, oddechuje si. Jony, výkřiky bičován jako tygři, točil se poznovu, aby na všech stranách narážel na tisíce očí a ve všech očích byla jejich radost a jeho hrb.

V cirku bylo zaměstnáno mnoho lidí. Jony se stýkal jen se starým clownem, který měl namalovaný úsměv od ucha k uchu, jež po představení dlouho musil smývat jako špínu. Jonyho upoutal tím, že spatřil na jeho hrudi tetování. Měl na ní vytetovánu velkou umrlčí hlavu, pod ní dvě kosti a datum: 18. září 1881.

„To je památka na zemřelého bratra,“ říkal Jonymu. „Byl také v cirku jako já, ale srazil si hlavu při skoku. Vytetoval jsem si to, abych na něho nezapomněl. Byl to hodný člověk.“

„Vy umíte tetovat?“ divil se Jony.

„Umím.“

Jony několik dní přemýšlel a jednoho večera po představení ptal se šaška:

„Nechtělo se vám nikdy skočit do obecenstva a zakousnout toho, kdo se nejvíc směje?“

„To je divná řeč, chlapče,“ povídá clown, „vždyť proto jsme tu, aby se nám smáli. Já jsem tomu jen rád, protože“ — staroch snížil hlas — „mně už se ani moc nesmějí. Stárnu. Cítím to, když chodím po rukou. Toho dne, kdy se nebude nikdo smát, — vykopne mě pán z cirkus a budu na holičkách.“

„To je právě to, že budete na holičkách,“ divoce pokračoval Jony. „Ten, koho jste rozesmál, ani po vás neplivne, až budete mimo cirkus. Mají nás jen za blázny. Dnes jsem o přestávce pohladil psa, který patřil jakési paní v loži. Zakřičela na mě: „Pustíš ho, komediante!“ a zavolala na mě sluhy, kteří mě zbili. A přece právě ta paní se bláznivě smála, když jsem dělal kotrmelce na hrazdě. Já jsem jí udělal radost, — co ona udělala mně? Cožpak my, komedianti, kteří robíme veselí, jsme méně než ostatní řemeslníci? !“

„Holečku, to jsem si také myslíval, když jsem byl mladý. Dnes už si to nemyslím. Člověka to vše otrká, že ztratí vše, i nenávisť, a táhne se životem jako pitomý vůl. Svět je velký a my jsme malí. Co chceš proti němu zmoci, červíčku?“

Jony zrudl v obličeji. Potom tiše pravil:

„Vytetujte mi na prsa tygra!“

Staroch se podivil. Když ale chlapec tolik naléhal, svolil. V tiché noci, kdy celý cirkus spal, vyrýval mu na hubenou prsa žhavou jehlou tygří tvář. Na Jonyho kůži pracovalo se mu lehce a krásně. Jako by nebodal, ale dotýkal se jí čarovným proutkem, aby se zvířata zjevovala. Jony svíral zuby, ale bylo mu přece dobře: z každého bodnutí jehly, z každého zatnutí zubů rodilo se na jeho tělíčku kousek dravce. Všechna muka, zoufalství, ponížení, co mlčela za mřížemi jeho žeber, počala vystrkovati své tváře prese mříže: a byly to tváře tygří.

Staroch, nadmíru spokojen nad svým dílem, řekl na konec Jonymu spíše žertem než doopravdy:

„Až budeš chtít, Jony, přijď zase!“

Jony skutečně přicházel častěji. Vždy, když byl rozezlen, ponížen, uražen, aby ke starým tygřím hlavám přidal nové. Celým svým životem byl ubohým hovadem; jedině nenávistí zachovával si čest lidskou. A tak, co čas utíkal, jeho tělo plnilo se potvornými hlavami, že pomalu už nebylo místa, kam umístiti nové.

III

V ten čas přišla do cirkus tanečnice Esther. Byla usměvavá a čistá jako z porculánu. Nosila zlatý cop na zádech a pod čelem modré oči. Tančila krásně všechny tance, ale nejkrásněji tanec motýlí.

Jonymu bylo tehdy osmnáct let a když po prvé uviděl Esther, zachvělo se mu srdce. Nevěděl nejdříve, co to znamená. Ale když přes skulinu v prkně, které dělilo oblekárnu od cirkus, viděl její motýlí tanec, poznal, že je to láska, že je zamilován.

Toho večera usnuli tygři na jeho prsou. Myslíl na Esther. Na její ruce, na stříbrné krajky její sukničky. Myslíl, jak by to bylo krásné, kdyby se ho dotkla jen konečkem prstů. Modří ptáci by mu vyletovali z hrudi. V nočním tichu hledal nejkrásnější slova, kterými ji zítra poví, že ji má rád.

Když však ráno šel kolem Esther, vše, co včera myslíl, rozbilo se mu na padrt'. Neboť její oči byly právě takové jako oči cirkusových diváků; chtěl v nich vidět lásku — a spatřil jen svoji hrbatou bídu. Jak by mě mohla milovat! řekl si teskně. Proč jsem mrzákem? Zasykal zlostně a šel ke starému clownovi, aby si dal vyrýt právě na srdce posledního tygra s rozšklebenou tlamou a smutnými očima. Byl to věru poslední, neboť jeho tělo bylo už šelmami přeplněno jako zvěřinec.

Ale Esther večer tančila zase motýlí tanec a Jony neodolal, aby se nedíval skulinou. A poznal, že miluje ji stále tím víc, čím beznadějněji, neboť láska je milovat, i když se nesmí milovat.

Při svém čísle na hrazdě byl neopatrný. Neviděl hlubiny pod sebou, ani tygrů, ani diváků. Viděl jen Esther, která stála za bariérou, a myslíl si, že se usmívá na něho.

Po svém čísle zastihl ji v převlekáme. Seděla před zrcadlem. Jony, spatřiv dvakrát její obraz, dvakrát ustrnul a zůstal stát na prahu, opíraje se o sloup jako raněný.

„Co se na mě tak díváte?“ ptala se.

„Jste hezká.“

Esther se usmála a obrátila se k němu:

„Myslíte?“

Jony svěsil hlavu. Přejela mu lehce rukou po vlasech. Potom se rozesmála a rozechvěla všechny věci svým smíchem. I Jonyho srdce.

Oblékla kabát a nasazovala klobouček.

„Jdete někam?“ tázal se Jony.

„Ano, — musím.“

„Smím jít s vámi?“

„Pojďte, ale jen kousek.“

Vyšli. Bílé lucerny ulic organisovaly tmou. Ve stromořadí bylo nejtemněji. Šumot cirkus utichl a Jony se zeptal:

„Kam jdete, Esther?“

„Neptejte se, Jony,“ odpověděla. „Jsme spolu první večer a už kladete těžké otázky.“

Přicházeli do středu města. Nízké, hrbaté domky byly vystřídány štíhlými a rovnými paláci. U jednoho se Esther zastavila.

„Vy zde bydlíte?“ ptal se Jony.

„Ne.“

„Jdete za někým?“

„Ano.“

Jonymu se zachvělo srdce.

„Je to muž?“

Esther lehce přikývla.

„Esther,“ — řekl Jony postřeleným hlasem, — „chtěl jsem vám říci, že vás miluji. Byli jsme tak sami v tomto městě, že jsem si myslil, že i láska mrzákova vám poslouží. Neboť vás miluji přes to, že jsem bídný, škaredý a směšný. Čím více vás mám rád, tím méně jsem vás hoden, čím víc vás miluji, tím míň smím chtít, abyste vy mě milovala. Chtěl jsem vám to přece říci, ale vy jdete k jinému muži. Jistě je krásný, rovný a zdravý. Hodí se k vám lépe a vy ho milujete. Nenávidím celý svět, Esther, proč vás nemohu nenávidět? Běžte za ním, nesmím vás zdržovat, neboť on je jistě jiný a lepší než já.“

„Má peníze,“ — řekla Esther, — „a to je vše.“

„Vy se prodáváte?“

„Ano, právě jako vy. Vy prodáváte krkolomné kousky a já lásku. Nevím, kdo děláme špatnější obchody, Jony. Vy můžete aspoň říci komukoli, že ho milujete, — já ne. Skoupili moji lásku navždy.“

„Ne, to nemůže být pravda!“

Zlá světla vybuchla mu v očích. Rozhalil svoji halenu a stál polonahý uprostřed noci. Tygři řvali z jeho těla:

„Běžte, Esther. Milujte se s těmi, kteří mají peníze. Dokud budou zdraví a rovní, — nepromluví vám do toho. Ale budou-li mrzáci, jako jsem já, — zabijí vás i s nimi!“

Esther se polekala. Divoký spár zaryl se jí do srdce. Vytrhla se Jonymu, práskla za ním železnou branou a utíkala zahradní stezkou k domu.

Jony zůstal opřený čelem o studené mříže brány. Šelmo za mřížemi, nespravedlnost světa je tvrdší než tvoje zuby! Jony zakousl se do brány, ale ta nepovolila. Sto tygrů z hrudi mrzákovy vylo na měsíc.

IV

Velké představení začalo v 8 hodin. Svítilny cirkusové hořely plným leskem, sluhové v livreji uváděli na místa. Cirkus se vzdouval jako žaludek, ztravující tučné diváky. U pokladny bylo k umačkání. Hrazda visela nehnutě.

Jony seděl v oblákáme. Po celý den měl v hlavě pusto jako po zlém snu. Odcházel ke klecím. I šelmy dnes byly mrzuty. Nepoznávaly jej a bily po něm svými tlapami. Hladověly po celý den, neboť dnes večer je poslední velké představení a bylo potřebí, aby se ukázaly, jak náleží.

V aréně zatím bylo rušno. Provazolezci, akrobati, tanečnice, ohňostroje, hudba. Potlesk a smích doléhaly až ke klecím, aby dráždily šelmy k zuřivějšímu mručení.

Když přišlo číslo Estheřino, zvedly neviditelné ruce Jonyho a přitáhly ho ke skulině. Musil se dívat na ni i dnes. Vzepřeš-li se proti celému světu, — vlastnímu srdci se nevzepřeš.

Esther na špičkách vplula do středu cirku, uklánějíc se na všechny strany. Nejvíce směrem k loži, odkud byla jí hozena kytice drahých, oranžových květů.

Skulina mezi prkny vznikla nedopatřením dělníků. Jony však myslil, že ji udělal bůh nebo ďábel. Přitiskl na ni obě oči. Zmizely tváře diváků, cirkus a svět, — zůstala jenom Esther, tanečnice.

Jony se podobá hvězdáři a Esther hvězdě. Dalekohled z prken spojuje dva daleké světy; hvězda tančí a svítí, — hvězdář z ní čte svůj osud.

Esther dotančila. Potlesk zavířil sálem. Jonyho hrdlo uchopila zezadu těžká ruka. Majitel cirku s bičem rozkazuje :

„Teď přijdeš ty na řadu!“

Jony vchází. Objevuje se tisíci očím. Nevidí je. Jeho oči zůstaly v štěrbině, v níž se zjevovala Esther. Nad olovo těžký svou láskou šplhá se po laně na hrazdu. Sluhové narychlo staví mříže kolem arény. Majitel s bičem staví se doprostřed a práská jím podle hudby. Hop, hop, tygři vbíhají.

Hrbatý Jony na hrazdě a tygři.

K popukání!

Číslo nastává. Jony se točí na kolenou a po paměti ohmatává hrazdu. Hrazda se houpe, tygři mručí, bič šlehá.

Jony sebou švihá a přemítá. Teď visí na jedné ruce a točí se podle ní. Podobá se ředkvi, visící za kořínek, a cirkus se směje. Zavěšuje se v kolenou. Hrazda lýtá, víc a více. Jony s hlavou dolů, zavěšený jako netopýr, mává rukama a říká si: Esther, Esther ...

Neponížíte člověka nikdy tolik, aby nemiloval. Ale ponižující ho, dejte pozor, ať vás nezabije. Jony se své výše spatřil náhle pod sebou bílý bod — a srdce se mu zastavilo.

Pod ním dole v loži je Esther. Sedí na vykládaném křesle s kyticí na klíně. Vedle ní — vedle ní — hrůza! Hrbáč! Vypadá jako Jony, jenže místo šaškovského trikotu má na sobě černý frac, zlatý řetěz a na prsou zlatý řád. Jednou rukou hladí Esther po vlasech, druhou strká jí za ňadra velkou bankovku. Bankovka je jako hnusný pavouk a Esther nekřičí. Jony, ztrnulý v kopuli cirků, slyší hlas hrbáčův, hlas tisíců hrbatých měchů zlata, který praví:

„Stačí ti to, abys mě milovala?“

Do Jonyho udeřil blesk. Sto vytetovaných tygrů zařvalo mu v hrudi. Sto tygrů hladových a krvelačných vyrvalo se mu z prsou a střemhlav řítilo se z kopule do středu cirků, vlekouc tělo za sebou. Jony se pustil hrazdy — a spadl.

Těžký byl život Jonyho, těžší jeho pád. Výbuchem granátu zvedla se písečná půda arény. Smečka skutečných tygrů, pobouřených jeho pádem, nalehla na mříže, zborčila je svými pruhovanými těly a vrhla se do prvních řad diváků, aby rdousila, zakusovala, na cáry trhala ty, pro jejichž potěšení celý den hladověla.

Jony to už neviděl. Jeho oči nedosáhly už tak daleko. Opřen o jednu ruku, pozvedl se namáhavě a sklonil hlavu na prsa.

Jeho prsa byla bílá, čistá jako hostie, mírná jako ptačí hnízdo.

„Šelmy už odešly z těla mého," řekl si vesele, položil se na zem jako dítě ke spánku a zemřel.